

تعیین تأثیر آموزش بر عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستانهای تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران (۱۳۷۴)

پژوهشگر: عطیه صادقی پور وجدانی، کارشناس ارشد پرستاری کودکان
استاد راهنما: خانم نسرین بهبهانی، عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران.
استاد مشاور: خانم فریده مشایخی، عضو هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران.
استاد آمار: آقای پرویز کمالی عضو هیأت علمی دانشکده بهداشت دانشگاه تهران

چکیده

این پژوهش تحقیقی نیمه تجربی است که به منظور تعیین تأثیر آموزش بر عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستان‌های تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران در سال ۱۳۷۴ به انجام رسیده است.

در این پژوهش ۳۵ مادر کودک مبتلا به لوسمی که حداقل سطح تحصیلات آنها پنجم ابتدایی، ساکن تهران، و فرزند حقیقی آنها مبتلا به لوسمی بود از جامعه پژوهش به صورت نمونه گیری تصادفی به عنوان گروه مورد انتخاب شدند. همچنین ۳۵ مادر که شرایط فوق گروه مورد را داشتند، به صورت تصادفی به عنوان گروه شاهد انتخاب شدند. نمونه‌ها در گروه مورد به پرسشنامه قبل از آموزش پاسخ داده و پس از اخذ آن، به اجرای برنامه آموزشی و دادن جزوه

آموزشی اقدام گردید و پس از گذشت ۴ هفته مجدداً همان پرسشنامه به نمونه‌ها در گروه مورد داده شد. در گروه شاهد در آزمون اول پرسشنامه به آنها داده شد و پس از گذشت ۴ هفته مجدداً همان پرسشنامه به نمونه‌ها داده شد. ابزار کار پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش بوده است که سئوالات بخش اول در مورد خصوصیات فردی واحدهای مورد پژوهش و سئوالات بخش دوم در زمینه عملکرد مادران در پیشگیری از عفونت بوده است. نتایج حاصل نشان دهنده تفاوت بین میانگین‌های کسب شده در قبل و بعد از آموزش و مقایسه با گروه شاهد می‌باشد، به طوری که میانگین امتیاز کل در قبل از آموزش در گروه مورد و آزمون اول در گروه شاهد به ترتیب ۸/۳۱ و ۹/۴۰ و بعد از آموزش در گروه مورد و آزمون دوم در گروه شاهد به ترتیب ۱۹/۵۷ و ۱۱/۲ بوده است. مقایسه امتیازات گروه مورد در قبل و بعد از آموزش از طریق آزمون تی^(۱) مستقل و نیز مقایسه این امتیازات با گروه شاهد از طریق آزمون تی مستقل نشان داد که آموزش در مورد موضوع پژوهش با اطمینان بیش از ۹۹/۹ درصد مؤثر بوده است.

در مورد تک تک سئوالات نیز تست آماری مک‌نیمار انجام، و در کلیه موارد تفاوت معنی‌دار آماری دیده شد. همچنین در مورد ارتباط میان مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش با تأثیر آموزش از آزمون‌های

1- T-test

تحلیل قرار گرفتند. کلیه کودکان تب بالای ۳۸ درجه سانتی‌گراد به مدت بیش از ۳ روز داشتند. کاترگذاری و مراقبت‌های مربوط به آن از طریق برش وریدی و تحت بیهوشی و در اتاق عمل برای کودکان صورت گرفت. عمل جراحی آنها بدون مشکل عمده‌ای انجام شد. بعد از عمل روزی یک بار پوست اطراف کاتتر توسط پرستار با تجربه با بتادین تمیز می‌شد، سپس هر ۷۲ ساعت یک بار پس از تمیز کردن با بتادین از پماد بتادین و گاز استریل برای پانسمان استفاده می‌شد. نتایج حاصل از این پژوهش نشانگر آن است که تب‌های ناشناخته در هر دو گروه کاتتری و کنترلی به طور مساوی دیده شد. با این حال تب‌های ناشناخته در گروه کاتتری با دفعات بیشتری بروز کرده بود. این پژوهش به منظور پاسخگویی به این سؤال است که آیا کاتتربرایبک موجب افزایش خطر عفونت می‌گردد؟ تجزیه و تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که تب این بیماران در اثر عفونت طی ۴۸ ساعت پس از برداشتن کاتتر قطع شده بود. دلیل مشخصی که در ارتباط با کاترگذاری و عفونت وجود داشت این بود که تعداد دفعات بروز تب ناشناخته در کودکان کاتتری ۱/۵ برابر بوده است. آزمایش‌های خون در هر دو گروه مثبت بوده است. ۷۹ درصد کودکان دارای کاتتر و ۶۲/۵ درصد کودکان کنترلی تب داشتند و حملات تب در بیماران کنترلی دارای دوره کوتاه‌تر بوده است. بطور کلی بررسی‌های مربوط به این پژوهش تأکید می‌کند که استفاده از کاتتر بر رویبک خطر ایجاد عوارض عفونی را نسبت به کسانی که از طریق وریدهای محیطی درمان می‌شوند، افزایش می‌دهد. بررسی‌های انجام شده نشان داد که گرچه کاتتربرایبک موجب افزایش بروز عفونت می‌شود، لیکن استفاده از آن مورد تأیید است.

1- Harms

2- Broviac catheter

ضریب همبستگی پیرسون و تی مستقل استفاده شد و نتایج نشان داد که بین تأثیر آموزش با متغیر تأهل ارتباط وجود دارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهاداتی جهت پژوهش‌های بعدی ارائه و کاربرد نتایج و یافته‌های این پژوهش مورد بحث قرار گرفته است.

بیان مسئله پژوهش

مهمترین و دومین علل مرگ و میر کودکان بعد از سوانح، سرطان می‌باشد و لوسمی شایع‌ترین سرطان در بین کودکان است. شایع‌ترین علت مرگ و میر در کودکان مبتلا به لوسمی عفونت است زیرا از طرفی سلولهای لوسمی جایگزین گلبولهای سفید طبیعی می‌شود و از طرف دیگر مصرف طولانی آنتی‌بیوتیک‌ها زمینه را برای رشد و مقاومت عوامل میکروبی فراهم می‌کند. اولین خط دفاعی در مقابل عوامل بیماری‌زا و عفونت، پیشگیری از عفونت می‌باشد که می‌توان با آموزش به مادر و ارائه مراقبت‌های صحیح به او، سلامتی کودک را تأمین نمود و به این ترتیب میزان عفونت، به طور قابل ملاحظه‌ای با روشهای ساده مثل ایزوله معکوس و شستشوی دست کاسته خواهد شد. به کارگیری این روشهای ساده را می‌توان به مادر و کودک آموزش داد.

با توجه به تحقیقات انجام شده مسجل گردیده است که عامل عفونت سبب می‌شود که زندگی کودکان مبتلا به لوسمی تهدید شده و سبب مرگ و میر آنها می‌گردد. تحقیقی، توسط هارمز^(۱) (۱۹۹۱) در مورد استفاده از کاتتربرایبک^(۲) و عوارض ناشی از آن که ایجاد عفونت می‌کند، صورت گرفته است. این تحقیق در مرکز خونشناسی اطفال، بیمارستان کودکان دانشگاه هامبورگ از سال ۱۹۸۱ به طور مرتب به کار گرفته شده بود. روش پژوهش بدین صورت بوده است که ۵۵ کودک با ۶۱ کاتتربرایبک و یک گروه کنترل که مورد درمان لوسمی قرار گرفته بودند، مورد تجزیه و

چهارچوب پنداشتی

چهارچوب پنداشتی این پژوهش بر اساس مفهوم پیشگیری از عفونت در کودکان مبتلا به لوسمی می‌باشد. لوسمی‌ها به یک گروه نامتجانس از بدخیمی‌های خونی اطلاق می‌شود که در اثر تغییرات بدخیمی یک سلول پیش‌تاز غیرطبیعی که دارای قابلیت تکثیر نامحدود است ایجاد می‌گردد. مرگ ۷۰ درصد کودکان مبتلا به لوسمی به علت عفونت اتفاق می‌افتد که به دلیل کاهش مقاومت بدن آنها و نارسایی در سیستم ایمنی می‌باشد. عبدالعلیان (۱۳۷۰) یکی از روش‌های پیشگیری از عفونت را ایزوله معکوس می‌داند و می‌نویسد: رعایت دقیق شستن دستها است که بطور قابل ملاحظه‌ای میزان عفونت را کاهش می‌دهد. ساده‌ترین روش اشاعه این اصل، آموزش به کودک و والدین است تا از تماس با افرادی که اقدام به شستشوی دستهای خود نکرده‌اند، اجتناب نمایند. در برنامه‌های آموزشی، والدین کودک باید مورد حمایت قرار گیرند و در مورد شرایط فرزندشان و اهمیت مشارکت آنها در امر مراقبت و پیشگیری از عفونت به آنان آموزش داده شود و با توجه به سن و درک کودکان آمادگی لازم جهت سازگاری با شیوه جدید زندگی برای آنها فراهم شود.

اهداف پژوهش

الف - اهداف کلی:

- ۱- تعیین تأثیر آموزش بر عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستان‌های تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران، سال ۱۳۷۴.
- ۲- ارائه پیشنهادات برای کاربرد یافته‌های پژوهش.
- ۳- ارائه پیشنهادات بر اساس یافته‌های پژوهش جهت انجام تحقیقات بعدی.

ب - اهداف ویژه

- ۱- تعیین میزان عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت قبل از اجرای آموزش.
- ۲- تعیین میزان عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت بعد از اجرای آموزش.
- ۳- مقایسه میانگین اختلاف‌های دو گروه مورد و شاهد قبل و بعد از آموزش در رابطه با پیشگیری از عفونت در مراجعین به بیمارستان‌های تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران، سال ۱۳۷۴.
- ۴- تعیین ارتباط بین تأثیر آموزش و متغیرهای سن، تعداد فرزندان، میزان تحصیلات، وضعیت اشتغال و تأهل مادران

فرضیه پژوهش

آموزش به مادران کودکان مبتلا به لوسمی بر عملکرد آنها در پیشگیری از عفونت در فرزندشان تأثیر دارد.

نوع پژوهش

این پژوهش یک مطالعه نیمه‌تجربی است زیرا پژوهشگر به قصد تعیین میزان عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت اقدام به تنظیم و اجرای یک برنامه آموزشی با ارائه جزوه کمک آموزشی نموده‌است. این پژوهش در دو مرحله انجام گردیده‌است. در روزهای معین برای گروه مورد در مرحله اول پس از تکمیل پرسشنامه برنامه آموزشی به صورت انفرادی همراه با ارائه جزوه کمک آموزشی به اجرا در آمد و پس از ۴ هفته از آنها خواسته شد مجدداً به همان پرسشنامه پاسخ دهند و در گروه شاهد چون نباید در برنامه آموزشی شرکت کنند، لذا روزهای متفاوت با روزهای گروه مورد، به آنها پرسشنامه داده‌شد. در

نمونه پژوهش

در این پژوهش کلیه مادران، واجد شرایط لازم برای شرکت در پژوهش بوده‌اند. تعداد نمونه‌ها جمعاً ۳۵ نفر در گروه مورد و ۳۵ نفر در گروه شاهد در دو مرحله آزمون شرکت کرده‌اند. به منظور اجرای برنامه آموزشی و بالطبع ارائه جزوه آموزشی به گروه مورد و عدم شرکت گروه شاهد در برنامه آموزشی مذکور و نیز عدم ارائه جزوه آموزشی به آنها، پژوهشگر جهت نمونه‌گیری گروه مورد روزهای زوج و گروه شاهد روزهای فرد به درمانگاه و بخش خون بیمارستان‌های کودکان مراجعه نموده‌است و به دلیل اینکه اکثر مادران شهرستانی و بی‌سواد بوده‌اند و جهت درمان‌های مکرر به این مراکز مراجعه کرده‌اند، لذا با مشاوره استاد آمار به همین تعداد اکتفا گردیده‌است. نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده انجام شده‌است.

مشخصات واحدهای مورد پژوهش

معیارهای پذیرش: کلیه واحدهای مورد پژوهش بر اساس معیارهای ذیل انتخاب گردیده‌اند:

- مادر دارای کودک حقیقی مبتلا به لوسمی باشد.
- حداقل سطح سواد مادر پنجم ابتدایی باشد.
- در هیچیک از مراکز درمانی شاغل نباشد.
- در برنامه‌های آموزشی مشابه این پژوهش شرکت نداشته باشد.
- ساکن تهران باشد.

توصیف نمونه

از نظر سن در گروه مورد ۲۸/۵۷ درصد در گروه سنی ۳۰-۴۰ سال و در گروه شاهد ۲۸/۵۷ درصد در گروه سنی ۲۹-۲۵ سال قرار داشتند. میانگین و انحراف معیار در گروه مورد به ترتیب ۳۴/۳ و ۶/۲۲ و در گروه شاهد ۲۷/۵ و ۶/۷۵ می‌باشد و با استفاده از آزمون آماری تی مستقل روشن گردید دو گروه مورد و شاهد از نظر سنی همگون نبوده‌اند.

مرحله دوم به فاصله زمانی ۴ هفته همان پرسشنامه در دست‌رسان قرار گرفت و نتایج حاصله در پایان دو مرحله آزمون در گروه مورد و شاهد مورد بررسی قرار گرفت. در دو گروه متغیرهای مداخله‌گر سن، تعداد فرزندان، تأهل، میزان تحصیلات، شغل و منطقه محل سکونت در تهران بررسی گردید. در گروه مورد پس از اجرای برنامه آموزشی، آموزش (متغیر مستقل) و تأثیر آن بر عملکرد مادران در پیشگیری از عفونت و ایجاد تغییر رفتار حاصله (متغیر وابسته) از طریق مقایسه نتایج آزمون اولیه و ثانویه مورد سنجش قرار گرفت و سپس نتایج حاصل از آزمون با گروه شاهد مقایسه گردید.

جامعه پژوهش

جامعه پژوهش عبارت از اجتماع تمام مواردی که در مواجهه با یک سری معیارهای طرح‌ریزی شده قرار می‌گیرند یا به عبارتی مجموعه‌ای از افراد یا اشیاء که دارای ویژگی‌های همگون و قابل اندازه‌گیری باشد. در این بررسی کلیه مادرانی که دارای کودک مبتلا به لوسمی هستند و جهت پیگیری و تداوم درمان و مداوای عفونت‌ها و شیمی‌درمانی به بیمارستان‌های کودکان تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شهر تهران مراجعه کرده‌اند، جامعه پژوهش را تشکیل می‌دهند. این جامعه باید با شرایط و معیار طرح‌ریزی شده مطابقت داشته‌باشد. در این پژوهش چون تعداد مراجعه‌کننده به سایر بیمارستان‌های تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی کم بوده‌است و اکثراً سابقه درمانی طولانی مدت را داشته‌اند و مسلماً تحت آموزش‌های مختلفی قرار گرفته‌بودند، لذا بیمارستان‌های مزبور حذف گردید. همچنین مادرانی که قبلاً کودکان مبتلا به لوسمی داشته یا بیش از دو ماه از تشخیص بیماری کودکان گذشته بود نیز حذف گردیدند.

از نظر تعداد فرزندان، در گروه مورد ۲۵/۷۱ درصد ۵ فرزند به بالا و در گروه شاهد ۴۲/۶۸ درصد دارای ۲ فرزند بودند. میانگین و انحراف معیار در گروه مورد به ترتیب ۳/۲۹ و ۱/۳۶ و در گروه شاهد ۲/۶ و ۱/۷ می‌باشد. با استفاده از آزمون آماری تی مستقل از نظر تعداد فرزند هر دو گروه همگون بودند.

از نظر تأهل، در گروه مورد ۸۸/۵۷ درصد و در گروه شاهد ۷۷/۱۴ درصد متأهلین را تشکیل می‌دهد و با استفاده از آزمون آماری کای دو^(۱) دو گروه مورد و شاهد از نظر تأهل همگون بودند.

از نظر میزان تحصیلات، در گروه مورد دوره ابتدایی ۳۴/۲۹ درصد و در گروه شاهد دوره راهنمایی ۳۱/۴۲ درصد را در برمی‌گرفت و با استفاده از آزمون آماری کای دو از نظر میزان تحصیلات در گروه مورد و شاهد، نمونه‌ها همگون بودند.

از نظر اشتغال، در گروه مورد ۸۵/۷۱ درصد و در گروه شاهد ۸۲/۸۶ درصد خانه‌دار بودند. با استفاده از آزمون آماری کای دو از نظر اشتغال در گروه مورد و شاهد، نمونه‌ها همگون بودند.

از نظر منطقه محل سکونت، در گروه مورد ۴۲/۹ درصد و در گروه شاهد ۲۵/۷۱ درصد در جنوب تهران زندگی می‌کردند. با استفاده از آزمون آماری کای دو از نظر منطقه محل سکونت در گروه مورد و شاهد، نمونه‌ها همگون بودند.

محیط پژوهش

محیط پژوهش مکانی است که پژوهشگر برای انجام مطالعات خود در نظر می‌گیرد و انجام پژوهش در آن به آسانی امکان‌پذیر است. انتخاب محیط پژوهش باید به نحوی باشد که مشکلات در آن کمتر و اطلاعات آسان‌تر بدست آید، محیط این پژوهش بیمارستان‌های خاص کودکان بود که کلیه مراجعین آنها کودکانی بودند که زیر ۱۴ سال سن داشتند. این بیمارستان‌ها تابعه دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت،

درمان و آموزش پزشکی در شهر تهران بودند. این مراکز به کلیه کودکانی که به دلایل مختلف و بیماریهای گوناگون اعم از عفونی، جراحی، کلیوی، داخلی و خون مراجعه می‌کردند، پذیرش می‌داد. این مراکز دارای درمانگاه‌های تخصصی مربوط به هر یک از بیماری‌های فوق، بود. یکی از درمانگاه‌های تخصصی آنها درمانگاه خون بود که کودکان همراه با والدین خود به آنجا مراجعه و در صورت نیاز بستری می‌شدند. به دلیل کمبودن مادران مراجعه‌کننده به بعضی از بیمارستانها مشاوره استاد آمار، مراکز بیمارستانی که مراجعین بیشتری داشتند در این پژوهش انتخاب شدند.

روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بوده‌است که سئوالات پرسشنامه بر اساس منابع علمی تنظیم گردید. این پرسشنامه در دو مرحله، آزمون اولیه و ثانویه در اختیار گروه مورد و شاهد قرار گرفت.

روش استفاده از ابزار

همان‌طوری که قبلاً اشاره شد، ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بوده‌است. برگه‌های پرسشنامه شامل بخش‌های ذیل بود:

بخش اول: شامل مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش (سن، محل سکونت، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، تعداد فرزند و وضعیت اشتغال) است که جمعاً حاوی ۷ سؤال می‌باشد.

بخش دوم: در ارتباط با عملکرد مادران کودکان مبتلا به لوسمی در رابطه با پیشگیری از عفونت تهیه گردیده و شامل ۲۳ سؤال می‌باشد. تمام سئوالات ۳ گزینه‌ای است و هر کدام فقط یک جواب صحیح داشتند. به هر یک از پاسخ‌های صحیح امتیاز ۱ داده شد.

1- Chi-square

**Investigate the effect of teaching the Leukemic children's mothers for
preventing infection in hospital**

(by: Atiyeh Sadeghy poor Vejdany)

A quasi experimental study was performed to investigate the effect of teaching the leukemic children" s mothers on their performance for preventing infection in hospitals affiliated with Medical Education and Health Services Universities in Tehran (1995).

A total of 35 leukemic children's mothers with at least five years of primary schooling, who lived in Tehran were selected randomly as the study group. Another 35 were selected for control. Both groups answered the questionnaire prior to teaching sessions. The study group was then assigned to classes held for the purpose. They were also given a booklet with some highlights for strengthening their knowledge Oil the subject. The post test form both groups were taken 4 weeks past the first meeting.

The tool consisted of two parts. The first part questioned certain personal characteristics of the subjects and the second covered items regarding mothers" performance for protecting the child from infection. For statistical analysis T tests were employed.

The results showed a significant difference between the pre and post teaching mean values in the study group. The mean score on the pre test for the study and

control groups were 8.31 and 9.4 respectively while the post teaching mean scores for the study was 19.5 and 11.2 for the control group. Thus this difference turned out to be highly significant ($p < 0.01$).

Further McNemar test was employed for item analysis. On each item 3 significant difference of scores was noticed. Yet Pierson" s correlation test showed no significant relationship between personal characteristics of the mothers and their performance. A direct T test showed no significant relationship between marital status and teaching effect as well.

Based on the findings, suggestion for further research was made and the nursing implications of the results discussed.